

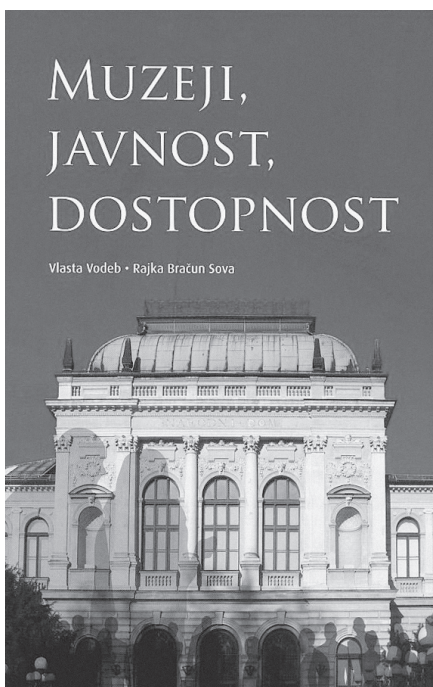
V uvodu je ob številnih mogočih klasifikacijah tradicijskih prazničnih in praznovalskih praks pojasnjena razvrstitev, ki izvira iz Bogatajevega dolgoletnega opazovanja in raziskav in je že bila predstavljena v avtorjevih prejšnjih knjigah. Na prvem mestu so šege in navade z značilno zgodovinsko kontinuiteto, skozi katero se je do danes njihova fenomenologija korenito spremenila (npr. praznovanje božiča). V drugi skupini so tiste, ki se nam kažejo kot interpretacija dediščine; to pogosto spremlja modelirano prirojanje podob preteklosti, razpoznavno v kiču in/ali folklorizmu. Interpretirana je dediščina tudi v primeru uprizoritev zapisane zgodovine, kar Bogataj označuje kot »gledališče zgodovine« ali »živi muzej«. Tudi ta skupina ima malo skupnega s tem, na kar se sklicuje, je torej eden od načinov, »kako prikazovati šege in navade, ki pa niso več funkcionalno, ... globlje vzročno povezane s sodobnim življenjem« (str. 13). Najdlje od dediščine so »nove, sodobne šege in navade«, vendar v njih poznavalci skupnostnega življenja lah-

ko odkrijejo splošnejše vzorce, ki govorijo o potrebi po skupnosti, uveljavljanju posameznika, skupine ali kraja v primerjavi z drugimi. Marsikatero od teh je mogoče uvrstiti v kategorijo »izumljenih tradicij«, kakor jih je leta 1983 v uvodu istoimenskega zbornika definirjal Eric Hobsbawm: gre za prakse, podvržene eksplicitno ali implicitno sprejetim pravilom, in rituale, ki s ponavljanjem utrjujejo določene vrednote in avtomatično implicirajo kontinuiteto s preteklostjo. Da je ta kontinuiteta oz. referenca na preteklost večinoma fikijska, je bistveno za te prakse. Odziv novih okoliščin so sklici na preteklost; obvezujoča vez med njimi je ritualno ponavljanje. V tem pogledu skoraj ni dobe ali kraja brez izumljenih tradicij, vendar je proces »izumljanja« navadno vezan na čas hitrih sprememb, ko stare tradicije izginjajo. Največ jih je zato v zadnjih dveh stoletjih. V širšem pomenu se v to kategorijo tradicije uvrščajo tudi nove rabe preteklih ritualnih praks, pa tudi ponovne rabe v novih kontekstih: tako tudi oživljene »zginule« tradicije postane-

jo »znova-izumljene« tradicije. Njihova funkcija je v ustvarjanju, utrjevanju ali simboliziranju družbene povezanosti in kolektivnih identitet, legitimiziranju ustanov in družbenih hierarhij in socializiranju ljudi v posebnih družbenih kontekstih. Posebna pozornost gre zato političnim rabam (v najširšem pomenu) in političnim interesom (v ožjem smislu), ki so tako soudeleženi v družbeni produkciji spomina, tj. soustvarjajo in poustvarjajo kolektivni spomin, ki je pomemben gradnik v osmišljanju preteklosti, sedanjosti in prihodnosti.

V tem obzorju je v Bogatajevi knjigi ob nizu refleksivnih nastavkov, ki jih ponuja predstavljena snov – upodobljena praznična pokrajina sodobne Slovenije. Je dokument začetka 21. stoletja, navdihujoče branje za raznovrstno občinstvo, predvsem pa velik izziv za raziskovalce prazničnih praks, vsakdanjosti in nevsakdanjosti ter moči in povednosti, ki jih imajo ritualni in habitualni dogodki kot totalni družbeni in kulturni fenomeni.

VLASTA VODEB IN RAJKA BRAČUN SOVA: Muzeji, javnost, dostopnost; Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Ljubljana 2011, 62 str.

Muzeji so javne ustanove, ki morajo biti dostopne vsakomur. Slovenski muzealci smo etično in zakonsko zavezani k zagotavljanju dostopnosti kulture in njene dediščine. Če kulturna politika poudarja potrebo po dostopnosti, se pričakuje, da se bo muzejsko znanje vključilo v družbo znanja in večjo prepoznavnost slovenske kulture in kulturne dediščine doma, v Evropi in svetu. To se kaže v muzejih in njihovi naravnosti, da upoštevajo usmeritve širšega družbenega prostora. Pri odprtosti in dostopnosti gre za najsplošnejšo demokratizacijo pojma, komu muzeji pripadajo. Vsebinsko se to navezuje na vse večjo potrebo po dejavnem prispevku muzejev k fenomenu »učee se družbe«. To nalaga tistim, ki hranimo kulturno dediščino, moralno odgovornost in vedno nove, ne lahke naloge. Predvsem pa ta proces zahteva čas, vztrajnost in vključevanje celotne institucije. Zahteva skrbno načrtovanje s kar največjo mero strokovnosti in izvirnosti.

V zadnjih letih je v Sloveniji izšlo kar nekaj »praktičnih« knjig in priročnikov o muzejih, namenjenih zaposlenim v muzejih in galerijah ter ustanovam z značilnostmi muzeja, skrbnikom zasebnih zbirk, samozaposlenim v kulturi, študentom ipd. Rajka Bračun Sova in Vlasta Vodeb sta kot soavtorici z Mojco Lipec Stopar sodelovali pri pripravi priročnika *Dostopen muzej: Smernice za dobro prakso*, ki ga je leta 2009 izdala Skupnost muzejev Slovenije. Ta se je dotikal problematike, ki ji v Sloveniji nismo posvečali dovolj pozornosti, in ji še vedno ne, to je dostopnosti kulturne dediščine in muzejev različnim skupinam uporabnikov s posebnimi potrebami. Dostopnost je bila predstavljena kot koncept, ki zahteva celovit pristop, od prepoznavanja potreb uporabnikov do iskanja rešitev. Avtorici ne izhajata iz vrst institucionalnih muzealcev, Rajka Bračun Sova je samostojna pedagoginja in kustosinja. S problematiko dostopnosti kulture se je

* Sonja Kogej Rus, univ. dipl. etnol. in zgod., muzejska svetovalka, Slovenski etnografski muzej. 1000 Ljubljana, Metelkova 2, E-naslov: sonja.kogej-rus@etno-muzej.si

prvič srečala med študijem muzejskega in galerijskega menedžmenta v Londonu, sedaj pa se ukvarja z dostopnostjo muzejev v Sloveniji. Vlasta Vodeb je raziskovalka na Urbanističnem inštitutu RS in se že več kot 20 let v raziskavah, evalvacijah in študijah ukvarja z dostopom do grajenega okolja in virtualnim dostopom. Njuno praktično naravnano delo se ukvarja z vprašanji, kako omogočiti javen in dostopen muzej v najširšem pomenu. Muzejski strokovnjaki, ki zbiramo, spoznavamo gradivo in interpretaciramo podatke, se ne le srečujemo, ampak celo poudarjamo kvalitativen in kvantitativen premik k večji dostopnosti muzejskih zbirk, kar različno rešujemo.

Knjigo sestavlja več tematskih sklopov. Dve poglavji sta namenjeni interpretaciji muzejskih zbirk in sodelovanju muzeja z okoljem. Sledijo poglavja o dostopnosti muzeja na ravni informacij ter fizične in spletne dostopnosti, dostopnih tehnologijah ter pomenu kavarne in trgovine. Odločilen pomen ima tudi muzejsko osebje, zato sta dve poglavji namenjeni usposabljanju in izobraževanju muzejskih delavcev in njihovi pripravi akcijskega načrta urejanja dostopnosti muzeja. Vsako poglavje razloži in ilustrira s primeri, ki pa so prevečkrat, kljub primerom dobre prakse doma, iz evropske muzejske prakse, ter sklepni razmišljanji in predlogi za izboljšanje. Dodan je tudi seznam pomožne literature. Muzeji običajno razvijamo svoje koncepte interpretiranja in razstavljanja. Odvisni so od muzejskih zbirk, človeških virov, prostorov, finančnih sredstev in povezanosti z okoljem in obiskovalci. V izbranih poglavjih knjige lahko muzealci preverjamo svoje delo, kje smo in kam gremo.

Avtorici sta kot eno ključnih orodij dostopnosti izpostavili interpretacijo muzejskih zbirk kot obliko komunikacije med muzejem, muzejskimi zbirkami in posameznikom, skupinami, skupnostmi. Z njo prenašamo in posredujemo razumevanje, smisel, vrednote, koncepte in odnose. Načini in sredstva interpretacije so se v času spreminjali, razlikujejo pa se tudi danes. Vrtimo se okoli vprašanja, kakšna naj bo interpretacija. Še vedno so aktualna temeljna načela kakovostne interpretacije, ki jih je leta 1957 utemeljil Tilden, avtorici pa sta jih povezali tudi z novjšimi spoznanji. Sodobni muzej se mora zavedati nalog in odgovornosti, ki omogočajo večjo dostopnost. Ob tem je pomembno sodelovanje med kustosom, pedagogom, oblikovalcem, konservatorjem in še kom pri pripravi vse-

bine razstave, izboru predmetov, prostorskem konceptu, oblikovanju, besedilih, nebesedilnih oblikah, upoštevati pa je treba tudi dejavno vlogo muzejskih obiskovalcev, ki muzejske zbirke dojemajo skladno z izkušnjami in osebnostmi. Muzej pri tem lahko uporablja različne interpretacijske tehnike. Po Ambrosu in Painu (2006) so lahko statične in dinamične. Ker se med seboj tudi prepletajo, je treba izbrati tiste, ki so primerne in uporabne za posamezne muzejske zbirke. Iz izkušenj v SEM lahko povzamem, da mora biti kakovostna interpretacija skrbno načrtovana. Le če so teme in cilji jasno določeni, če si odgovorimo na vprašanja, kaj, komu, zakaj in kako interpretiramo, potem bo uspešna in učinkovita, oz. jo lahko še izboljšamo. Vsak muzej je nekaj posebnega, zato ni mogoče izdelati modelov interpretacije, ki bi bili enako primerni za vse. Poiskati je treba oblike in načine, s katerimi se bodo dosegali dobri rezultati skladno s poslanstvom institucije. Pogosto izvorni načini pripomorejo k identiteti muzeja in razlikovanju od drugih.

V poglavju Muzej in okolje avtorici izhajata iz dejstva, da muzeji niso in ne morejo biti izolirani od okolja, v katerem delujejo. Pomen in naravo sodelovanja muzejev z različnimi skupinami muzejskih obiskovalcev podpreta s primeri projektov iz prakse: Fame! v londonski Narodni galeriji portretov, Kulturni mediatorji – starejši prostovoljci v slovenskih muzejih Univerze za tretje življenjsko obdobje in muzejev in Z igro v kiparski svet Dragice Čadež Umetnostne galerije Maribor in Vrta Jadvice Golež. Dragocena so njuna sklepna razmišljanja, da s sodelovanjem, z dialogom in s konstruktivnim odnosom muzeji spoznavamo različne skupine obiskovalcev, njihove značilnosti, potrebe in želje. Za uspešno sodelovanje je potrebna dobra organiziranost, zaposleni se morajo dodatno izobraževati in usposablјati.

Dandanes se »klasičen muzej« spreminja v medij, ki delovanje žarči v okolje. Še tako dobrih razstav in spremljajočih dogodkov ni brez informacij, na podlagi katerih se bo obiskovalec lahko odločil za obisk muzeja. Pomen imajo tako osnovne informacije o muzeju, delovnem času, lokaciji, kontaktih, dogodkih, dodatni ponudbi, vstopnini, ipd. kot tudi prisotnost v medijih. Mediji obveščanja so številni (osebno obveščanje, vabila, plakati, lokalna glasila, ipd., informacije v ustrezni obliki pa morajo biti ponujene tudi v muzeju samem. Če hočemo dostojno opravljati javno službo, je v dana-

šnjem času prvi in najbližji ključ nujna prisotnost muzeja in muzejskih zbirk na svetovnem spletu. Zaradi funkcionalnosti mu avtorici namenjata samostojno poglavje, predvsem zato, da bi preverjali dostopnost in uporabnost svojih spletnih strani s priporočili o uporabi standardov in smernic.

Pri muzejski stavbi opozarjata na fizično dostopnost, kot so splošna dostopnost in parkirišča, vhod, informacijski pult, stopnice in ograje, dvigala, orientacija, osvetlitev, sanitarni prostori ipd. Obiskovalci se bodo dobro počutili le v stavbi brez ovir. Nujen korak za izboljšanje fizične dostopnosti je pregled stavbe z vidika gibalne, senzorne, duševne in intelektualne oviranosti. Predlogi za izboljšanje so lahko precej enostavni, kadar pregled ustreznosti opravijo zaposleni v sodelovanju z obiskovalci. Že nekaj časa so pomemben del muzejskih razstav različne tehnologije. Izbiro in njihovo uporabnost je treba pretehtati glede na ciljne skupine, ceno, trajnost rabe, kompatibilnost z drugimi orodji ipd.

Muzeji se v sodobnem času soočajo s stalnimi spremembami, ena med njimi je, da postajajo prostor dialoga, da se učijo od obiskovalcev in znajo prisluhniti potencialnim obiskovalcem. Avtorici opozarjata na potrebo sistematičnega posvetovanja z obiskovalci, ki lahko neposredno vplivajo na politiko in storitve muzeja. Glede na cilj, kaj želimo preučiti, načrtujemo in izberemo raziskovalno metodo posvetovanja. Predlagata, naj konzultacije s potencialnimi obiskovalci postanejo del načrtovanja vseh storitev muzeja, navajata pa tudi prednosti in slabosti nekaterih metod.

Knjigo sklene razmišljanje o pomenu usposabljanja in izobraževanja muzejskih delavcev. Le usposobljeno osebje se zna ustrezno odzvati na potrebe in zahteve obiskovalcev in ti se bodo le tako počutili dobrodošle. Vsak muzej se mora spopasti s konceptom večje dostopnosti in se mu prilagoditi. Z akcijskim načrtom urejanja dostopnosti analiziramo in razčlenimo ponudbo muzeja, identificiramo ovire in pomanjkljivosti ter določimo prioritete konkretnim aktivnostim za odpravo ovir in obogatitev programov. Upoštevanje usmeritev širšega družbenega prostora in dejavnega prispevka k fenomenu učeče se družbe bo muzeje naredilo za prostore, kjer dostopnost in odprtost ne bosta več vprašanje, kjer bodo obiskovalci imeli enake možnosti, kjer se bosta izražali kulturna raznolikost in družbena sprejetost.